

vallisuuden ilmapiirissä. Perheinstituutio on ollut olemassa tätä varten. Se on suurimmalta osin tuhoutunut ja vanhemmat ovat siirtäneet kasvatus- ja turvallisuusvastuutaan yhteiskunnalle ja laille. Nämä eivät voi koskaan täyttää perheen tehtävää. Vaikka Molander ei halua syyllistää vanhempia, näyttää moraalinkin kannalta ainoalta ratkaisulta, että vanhemmat ymmärtävät — syyllistämättä — omat velvollisuutensa lapsistaan. Tässä julkinen keskustelu voi auttaa: meidän on uudelleen oivallettava, miksi lapsemme ovat olemassa, mitä he ovat ja kuinka he ovat. He ovat meistä riippuvaisia monissa asioissa mutta eivät kaikissa. Meillä on kuitenkin vastuu heistäkin.

Ei ole samantekevää, millä tasolla julkinen keskustelu kulkee. Kun demagogiaa julkaisetaan kirjana, sillä on heti vaikutuksia varsinkin laajalti. Molanderin kirjan jatkoksi tarvitaan paljon lisää keskustelua, jossa pahimmat villiintymiset käsitteissä ja asetelmissa hiljalleen karisevat ja näemme paremmin, mikä lapsi on ja kuinka häntä voi auttaa.

Juha Varto

MIETTEITÄ UUTENA KÄÄNNÖKSENÄ

Blaise Pascal, *Mietteitä* (alkuteos *Pensées*). Suom. Martti Anhava. WSOY, Helsinki 1996. 503 s.

Mikä tekee sekavasta kristinuskosta käsittelevien tekstipätkien kokoelmasta sellaisen klassikon, että siitä tehdään pienessä maassa viidenkymmenen vuoden sisällä kaksi käännöstä? En osaa tarkkaan ottaen vastata tähän. Olisi kovin helppo nojata tietosanakirjojen turvallisiin luonnehdintoihin Blaise Pascalin merkityksestä ranskalaiselle proosalle, mutta siinä suhteessa *Lettres provinciales* ("Maaseutukirjeet") on varmasti parempi esimerkki. *Mietteitä* on aforismikirjallisuuden merkkiteos, mutta aika harvoin sitä näkee sellaisena siteerattavan. Pelkän uskonnollisen sisällön tai filosofisten ajatusten vuoksi tätä kirjaa voi kyllä lukea, mutta niiltäkään osin se ei ole ainutlaatuinen. Jäljelle ei oikeastaan jää muuta kuin ihminen itse, Blaise Pascal, hänen äänensä ja hänen sielunliikkeensä. *Mietteitä* on siis klassikko koska ihminen ajatuksineen ja puheenparisineen on siinä edelleen elävänä. Seuraava kysymys kuuluukin miksi näin on, mistä johtuu Pascalin elävyys ja puhuttelevuus. Yritän

seuraavassa, kirjan laajuuteen nähden kovin lyhyessä katsauksessa vastata tähän.

Matematiikka ja tunteet

Pascal (1623-1662) oli poikkeuksellisen lahjakas, siitä kaikki ovat olleet yhtä mieltä. Hänen "kirjansa" kestävä merkitys on kuitenkin ollut sen epätäydellisyydessä. *Mietteitä* tarjoaa lahjakkaan ihmisen ajatukset idullaan, luonnoksina, ongelmina ja näkyinä. En malta olla kysymättä, jossittelematta, millainen olisi ollut hänen suunnittelemansa teoksen arvo jos se olisi valmistunut. Eivätkö tyylin hioutuminen, varman sanottavan kasvaminen ja raamatullisen materiaalin kasautuminen olisi tehneet siitä helpommin pölyä keräävän? Eleganteja teoksia ovat kirjastojen varastot täynnä, kesken jäänyt työ taas antaa lukijalle liikkumatilaa. Aikojen muuttumisesta ja maallistumisesta huolimatta Pascalin kokemat ongelmat ovat pysyneet todellisen tuntuina, sillä hän ei osannut muotoilla niihin dogmaattisia vastauksia. *Mietteitä* elää uskonnollisen ja maailmankatsomuksellisen prosessin kuvana.

Paperilappujen kokoelmalle (ja siihen liittyvälle toimittamisen ongelmalle) löytyy filosofisesta kirjallisuudesta joitakin vertailukohtia. Suomenoksisista tulevat mieleen esimerkiksi Ludwig Wittgensteinin *Zettel* ja *Yleisiä huomautuksia* tai Simone Weilin *Painovoima ja armo*. Molemmat kirjoittajat vaikuttavat Pascalin rinnalla kuitenkin viileiltä ja heidän teksteissään on vähemmän ilmaa. Weil, näistä kahdesta Pascalinsa tarkemmin luenut, tuntuu myös kovin didaktiselta. Niin vahva on ajoittain Pascalin tekstin henki, että on kuin nuo toiset eivät olisi mitään ongelmia pohtineetkaan. Toisaalta, *Mietteitä* ei ole nykyisen katsamon mukaan filosofista kirjallisuutta, jos ei täysin teologistakaan. Teoksen ydin — ja vielä kerran, sen asema klassikkona — on lopulta Pascalin omassa tunnevaltaisuudessa. "Hän on kulttuuri-ihminen herkän ja rikkaan tunnelämänsä ansiosista", on eräs myöhempi historioitsija aiheellisesti todennut.

Jumalan vedonlyöntikerroin

Pascal oli ensinnäkin suuri matemaattinen lahjakkuus. Kuitenkin hänen viisautensa, "sydämen tieto", oli luonteeltaan psykologista, ei tiukan loogista. Hyvä esimerkki tästä on kuuluisa peliteoreettinen pohdiskelu, joka sysäsi liikkeelle todennäköisyyslaskennan. Uhkapeluriksi tiedetty Chevalier de Mére esitti Pascalille kysymyksen, miten kahden tasavertaisen pelaajan tulisi jakaa potti, jos he eivät halua jatkaa peliä ratkaisupisteisiin asti. Pascal lähetti tämän tehtävän vuonna 1654 kirjeitse myöskin Pierre de Fermatille. Pascal ja Fermat olivat yhtä mieltä lopputuloksesta, mutta kertovaa kyllä, he esittivät ratkaisunsa aivan eri tavoin. Pascalin todistuksessa peluri puhuu toiselle ääneen: "Vaikka häviä-

sinkin seuraavan pelin, olen varmuudella saanut 32 kuitarahaa...”. Fermat puolestaan käyttää pelkkää eleetöntä matematiikkaa. Kun Pascal sitten *Mietteissä* (418) soveltaa peliteoriaa kristilliseen asiayhteyteen, syntyy siitä psykologisesti erinomainen uskomisen puolustuspuhe, mutta varsin kehoa päättelyä. Pascalin vedonlyöntiargumentti näet soveltuu minkä tahansa ikuista elämää lupaavan uskonnon puolestapuhumiseen, eikä mitenkään selvitä kristinuskon paremmuutta tai totuudenmukaisuutta. Todistelun ihmisjärkeen vetoava tunteikkaus on kuitenkin edelleen elävää, ja toistettaneen vielä monella rippikoululeirillä.

Toinen keskeinen ja alati uusia sukupolvia puhutteleva teema on Pascalin tuntema *horror vacui*. Hän näkee molempiin avaruuksiin, mikro- ja makrokosmosten loputtomuuteen, mutta tulkitsee tuon kaiken radikaalisti toisin kuin perinteiset jumalaisen harmonian ihastelijat (199 ja 427). En tiedä, onko Pascal ensimmäinen, joka kokee ja pukee sanoiksi kauhuntunteen ihmisen tajutessa oman pienuutensa maailmankaikkeuden mittakaavoissa, mutta hän ensimmäisenä puhuu siitä modernin ihmisen kielellä. Pascal ennakoii, näin jälkikäteen katsottuna, eurooppalaisen yksilön ahdistusta.

Tietoisuus ihmisen mittättömyydestä kahden äärettömyyden välissä on vain kivenheiton päässä *vanitas*-ajattelusta. Tässä kohdin Pascal ei kuitenkaan sirottele tuhkaa päälle, vaan nousee puolustamaan ihmisen ajattelukykyä väijäämättömästi ja mekaanisesti toimivaa maailmankaikkeutta vastaan. Tietoisuus tekee ihmisestä surmaajaansa ylevämmän: ”sillä hän tietää kuolevansa, tietää maailmankaikkeuden ylivoiman. Maailmankaikkeus ei tiedä siitä mitään.” (200) Ihmisen arvokkuus ja surkea mitättömyys yhtä aikaa nähtynä, vailla väärää ylpeyttä ja patamustaa epätoivoa — siinä Pascal on lyömätön.

Filosofit pitäkoot Jumalansa

Kaikki *Mietteiden* teemat punoutuvat kuitenkin kristinuskon puolustamisen ympärille, sehän oli suunnitellun teoksen tarkoitus. Puhutaasti raamatulliset kohdat ovat maallistuneelle nykylukijalle etäisempiä, eikä teoksen kirjallinen maine lepääkään niiden varassa. Kuitenkin, käännöstyön tehnyt Martti Anhava on oikeassa korostaessaan, että ne tekstin piirteet, jotka ovat tuoneet Pascalille lukijoita aina tähän päivään asti (esim. ihmisen arvon ja yksilöllisyyden puolustaminen) eivät ole irrallaan uskonnollisesta sisällöstä, saati sitten ristiriidassa sen kanssa. 1600-luvun ajattelijat olivat itsestäänselvästi uskovaisia, myös *Raamatun* tekstikritiikkiä esittänyt Spinoza, kirkossakäyntiä vältellyt Leibniz ja poleemisen *Dictionnaire*n laatinut Bayle. Keskustelut ja sodat käytiin vain siitä, mikä tulkin-ta tuosta uskosta on kenenkin mielestä oikea. Pascalin *Mietteitä* liittyi lähtökohdiltaan olen-

naisesti tähän, kuten Anhava esipuheessa ja aiemmissa yhteyksissä asiantuntevasti selvittää.

Voimakkaimpien uskonnollisten tunteiden kohdalla Pascal on yllättäen kirjallisesti niukka. Niin sanottu ”tuliyö” oli Pascalille tärkeä uskon ja kääntymyksen vahvistus. Sitä koskeva muistiinpano on kuitenkin lyhyt ja ilmaisultaankin melko vaatimaton (913). Tässä ollaan kaukana kristillisen mystiikan kirjallisista mestarinäytteistä. Uskontunnustuksena teksti on silti mielenkiintoinen, koska Pascal tekee siinä selväksi pesäeronsa Descartesiin ja hänen seuraajiinsa, joiden käsissä jumala on muuttunut pelkäksi abstraktiksi substanssiksi. Pascalin jumala on *Vanhan Testamentin* patriarkkojen puhuva jumala, ei pelkkä filosofien ja oppineiden ensimmäinen Olento. Tässä on rajapyykki: toisaalla se laeva tie, joka kartesiolaisen tiedeihanteen myötä johtaa lopulta Jumalan tarpeettomuuteen, toisaalla Pascalin valitsema polku, joka nostaa yksilön henkilökohtaisen kokemuksen uskon pääasiaksi (”Sydän aistii Jumalan eikä järki. Sitä on usko.” 424), ja yrittää samalla sitkeästi kuvailla kuvailematonta (”Onko teistä mahdotonta että jumala olisi ääretön ja jakamaton? Kyllä. Haluan siis saada teidät näkemään jotakin ääretöntä ja jakamatonta: piste joka liikkuu joka taholle äärettömän nopeasti.” 420).

Kaikki kiitokset Martti Anhavalta suuresta urakasta. Hän on kääntänyt *Mietteitä* hyvin, työn jälki perustelee itse oman tarpeellisuutensa. Myös selitykset ja johdanto ovat erittäin monipuoliset. Vanhan, hieman suolattoman käännöksen sijaan Pascal puhuu nyt harvakseltaan pilkuttettua nyky-suomea. Sanavalinnat, silloin kuin niitä on erityisesti tehty, ovat kaiken lisäksi hauskoja.

Jyrki Siukonen